

Bányai Tamás

Októberi történet

Reggel a cikóriából készült tejeskávét ihattam kifli vagy kenyér nélkül, mert előző este megettük az utolsó karéj kenyeret is. Mondtam a mutternek, kiszaladok a sarki közértbe, mire lemondóan legyintett, a közért zárva van, ő már volt kinn, mielőtt mi még az öcsémmel felébredtünk volna. Fészkelődtem a sparhelt mellett, a kávétól még éhesebb lettem, és nagyon megkívántam egy szelet zsíros kenyeret.

– Megnézem. Hátha mégis kinyitották.

A mutter rám hagyta.

Hárman voltunk csak otthon, az apám – ahogy a mutter mondta – lent ragadt vidéken, ahol dolgozott, s a muttert ez most különösen aggasztotta, állandóan sopánkodott: jaj, csak ne-hogy valami baja essék! Jaj, csak érjen haza szerencsésen!

Azt már tudtam – a rádióból mást sem lehetett hallani –, hogy lövöldöznek a városban, de ettől még a faternak semmi baja nem eshet. Hallottam egyszer a szomszédot, aki azt mondta apámnak: agyafűrt ember maga, Dénes; márpedig agyafűrt embereknek van annyi eszük, hogy elkerüljék a bajt. Egyébként is, a fater csak szombat délben szokott hazajönni, s aznap csütörtök volt.

A közért ajtajában lehúzott redőny fogadott, legszívesebben toporzékoltam volna, amiért egész nap nem lesz kenyér. Igaz, a mutter megvigasztalt azzal, hogy főz majd lekváros tésztát, mert tészta még volt otthon bőven, meg szilvalekvár is, de én egyiket sem szerettem igazán. Tésztát amúgy is ettünk négyszer egy héten. Mindenféle változatban. Tény, hogy zsíros kenyeret is mindennap, de azt nem lehet megenni úgy, mint a tésztát. Persze csak akkor, ha nem úgy eszi valaki, mint az öcskös, kristálycukorral megszórva.

Csalódottan bandukoltam visszafelé a Sziget utcában, amikor a harmincnyolcból kirohant a két Darvas gyerek, Attila meg a bátyja.

– Hát ti? – azt hittem, a parkba igyekeznek ekkora hévvel, vagy le a Duna-partra, kihasználni az iskolaszünetet.

– Kenyérért megyünk – mondták szinte egyszerre.

– Kár a gőzért! A közért zárva van.

– Nem oda – felelte Pista, a nagyobbik Darvas olyan hangon, mint aki azt mondja: hülye vagy te, nem tudsz te semmit. - A Gláznerhez, a körútra. A házmesterné mondta, hogy ott ma is sütnék, a férje már el is ment sorba állni.

– Várjatok meg! Beszólok a mutternek.

Nyakamba szedtem a lábam, bár nem tudom, minek kellett annyira rohanni, a Gláznerhez magam is odatalálok, ha nem várnak meg. De együtt azért mégis más.

A mutter tétovázott, amikor előkotorta a pénzt, láttam rajta, nem szívesen enged el, de az öcskösre is kellett vigyázni valakinek, amit ugyan rám is bízhatott volna, megtörtént már jópárszor, és szerintem most is csak azért vállalta magára ezt a feladatot, mert itthon akart lenni, ha netán a fater betoppan. Mert hitte, hogy ma fog hazajönni.

A két Darvas gyerek már nagyon türelmetlen volt.

– Gyerünk – sürgetett Attila, és már lódultak is a Pozsonyi út felé, alig bírtam a nyomukban maradni.

– Minek úgy rohanni? Elszalad a Glázner?

– Elfogy a kenyér – mondta Pista –, a házmesterné szerint nem sütnék eleget, és ha nem érünk oda időben, nekünk már nem jut.

Megszaporáztam a lépteimet, a kenyérről én sem akartam lemaradni.

A Glázner sarkon, a Fürst Sándor utcában már hosszú sor állt. Nők, férfiak vegyesen, és majdnem mindenkinek szatyor lógott a kezében. Mi nem hoztunk magunkkal semmit, de egy-két veknival csak megbirkózunk szatyor nélkül is. Beálltunk a sor végére, s alig pár perc múlva azt vettük észre, már mögöttünk is állnak jónéhányan.

– Előre megyek – mondtam a két Darvasnak –, megszámolom, hányan állnak előttünk.

Harmincöt embert számoltam meg a körút sarkáig. Türelmesen toporogtak, itt-ott fojtott hangon társalogva. Az üzlet még zárva volt, a kirakatüvegen keresztül azonban látni lehetett az odabent sürgölődőket.

A körút egészen szokatlan látványt nyújtott. Nem láttam az autóbuszokat meg a villamosokat – már a Pozsonyi úton is hiányzott a tizenötös csörömpölése –, és gyalogost is jóval kevesebbet a szokottnál. Még az a néhány ember is, aki a körúton járkált, a fal mellé húzódott, úgy lopakodott, mintha nem lenne elég széles a járda, vagy mintha eső elől keresne menedéket az eresz alatt. A Margit-híd feljáratánál két tank zárta le a hídra vezető utat, a tankok körül katonák őgyelegtek. Valaki azt mondta, hogy oroszok, de szerintem magyarok voltak.

– Nyitnak már végre? – türelmetlenkedett egy vénasszony, mint aki nem győzi kivárni a sütést.

Füleltem, hátha biztató választ ad valaki, mert éhes voltam, és én is szívesen csaptam volna a hónom alá egy vekni kenyeret.

– Maradjon a bőrében! Örüljön, ha egyáltalán kap majd – mondta egy sovány férfi, aki fázósan burkolózott vékony lódenkabátjába, holott nem is volt igazán hideg.

Szemben, a sarki közért zárt ajtaja előtt négy vagy öt ember vitatkozott, élénken gesztikuláltak, egyikük egy újságot lobogtatott a kezében.

– Rémhír terjesztők – jegyezte meg a fázós ember, ámbár nem hallatszott ide a szavuk.

– Miért? – kérdezte rögtön egy öregúr harciasan, mint aki mindenáron vitatkozni akar. – Az újságok vagy a rádió talán igazat mondanak?

A sor megbolydult. Nem oszlott fel – a helyére mindeki szigorúan vigyázott –, de az emberek forgolódni kezdtek, suttogásuk felerősödött, egymás szavába vágtak, mindenki mondta a magáét, és mindenki mindent jobban tudott, mint a másik.

Visszamentem a Darvas gyerekekhez. A mögöttük álló asszony rám kiáltott:

– Nem itt van a sor vége, fiacskám!

Mintha én egymagam akarnám kifosztani a pékséget. Attila nem is hagyta szó nélkül.

– Velünk van, csak előre ment körülnézni.

Az asszonyt nem igazán nyugtatta meg a válasz, mert még morgott valamit, s talán hangosan is vitába száll velünk, ha a mellette álló szemüveges férfi meg nem szólal. Igaz, nem az asszonyhoz beszélt, hanem csak úgy általában, mindenkihez, aki kíváncsi volt a véleményére.

– Nem tudom, hogy a kijárási tilalmat beszüntették-e – mondta tudálékosan –, de a gyülekezési tilalom még érvényben van. Háromnál több ember csoportosulásnak számít, mi meg mennyien vagyunk itt.

– Mi az a gyülekezési tilalom? – kérdezte Pista, a nagyobbik Darvas gyerek.

A szemüveges férfi, akinek amúgy is olyan tanáros külseje volt, hosszas magyarázatba kezdett.

– Gyülekezési tilalom, hogy nem szabad csoportokba verődni, mert a csoportokból tüntetés fejlődhet ki, és a tömeg mindig veszélyesebb a különálló egyéneknél.

Ezt jól megmondta. A nagyobbik Darvas csak bámult rá, egy kukkot sem értett az egészről, de nem maradt ideje kérdezősködni, mert valaki megszólalt mögöttem, erélyes, rendre utasí-

tó hangon.

– Maga csak ne keltsen pánikot! A sorban állás nem számít csoportosulásnak. Ezt a hatóságok is tudják, különben már rég feloszlattak volna bennünket.

– Kicsoda? – kérdezte a fal mellett álló, beesett arcú fiatalember. – Egy teremtett rendőr sincs a közelben.

– De ott vannak a katonák a hídnál.

– Azoknak más dolguk van. Rég itt lennének, ha ez lenne a megbízatásuk.

Így ment ez egy darabig. Az emberek egymást ijesztgették, akadt is két nő, akik inkább lemondtak a kenyérről, minthogy egy csoportosulás részesei legyenek. Nagyon begyulladhattak, hogy olyan hirtelen odahagyták a sort.

Aztán valaki megkérdezte, csak úgy találomra, vajon mennyi kenyeret adnak egy embernek? Ebben megint nem tudtak dűlőre jutni, mert volt, aki azt mondta, egy kilót fejenként, más szerint két veknit, de olyan is akadt, aki azt állította, mindenki annyit vihet, amennyit ki tud fizetni. Megint kiderült, hogy senki nem tud semmit. Furcsállottam is, hogy felnőtt emberek összevissza beszélnek, egyik hülyeséget a másik után mondják. A nagyobbik Darvast meg is ijesztették, mert az a bolond elszólta magát, hogy őt a társbérőjük megkérte, vigyen nekik is kenyeret, és mit tegyen akkor, ha mindenki csak egy veknit vásárolhat.

A pápaszemes férfi rögtön megszólalt, úgy beszélt, mintha ő lenne a főpék a Gláznernál.

– A társbérőőknek is le kellett volna jönni ide. Kenyeret csak az kaphat, aki sorba is áll érte. Jól néznénk ki, ha egy ember felvásárolhatná az összes pékárut.

A Pista gyerek akart valamit mondani, de szerencsére az öccse bokán rúgta. Igaza is volt Attilának, mert ha az az ostoba bátyja sokáig jártatja a száját, a végén még ketten együtt sem kapnak két veknit, márpedig az – ha a társbérőőknek is adnak belőle – édeskevé a Darvas családnak. Attilának a bátyján kívül még három testvére volt, nem beszélve a szülőkről, sőt még egy vénséges nagymamával is meg kellett osztani azt a két szobát, amiben laktak. A Pista nagyon büszke volt rá, hogy ők igazi lakásban laknak – lehet, ezért nem is szerettem őt annyira, mint az öccsét, merthogy mindig hetvenkedett ezzel –, nem úgy, mint mi, akiknek csak üzlethelység jutott a Sziget utcában. Nálunk azonban béke volt mindig. Náluk meg, valahányszor felmentem hozzájuk, zsongott a fejem az örökös hangzavartól, mert a társbérőők is voltak négyen, annyi ember meg mást sem tud csinálni, mint folyton veszekedni. Hol a konyhán, hol a fürdőszobán, de valamin mindig marakodtak. Mi csak négyen laktunk az üzlethelységben, ami nekem akkor is

jobban tetszett, ha éjszakánként néha bilit kellett használni, mert ki a fene akart bajlódni éjnek idején a bezárt kapuval. A mi vécénk ugyanis a ház folyosóján volt, a kapun belül.

– Majd benn, a boltban meglátjuk mennyit adnak – súgta nekem Attila. – Annyit veszünk, amennyit lehet.

Bólogattam neki, engem aztán nem kellett meggyőzni. A mutter ugyan egy szóval sem mondta, mennyi kenyeret vegyek, de egy huszast nyomott a markomba, és ha adnak annyit, akkor én is viszek három kétkilósat, hiszen a jó ég tudja, sütnek-e holnap is.

Már vagy egy órája álltunk a sorban, az üzletet még mindig nem nyitották ki, de a Fürst Sándor utcai mellékbejárat ajtaja résnyire ki volt tárva, és csak úgy áradt ki rajta a frissen sült kenyér illata. Amilyen éhes voltam, még csodálkoztam is, hogy az emberek nem rohanják meg innen hátulról a pékséget, hiszen senkit sem lehet a végtelenségig ingerelni.

Az a négy vagy öt ember a túloldalon még mindig vitatkozott valamiről, de az is lehet, hogy csak beszélgettek. Mindenesetre érdekes dolgokról, ha már őket nem csábította ide a kenyérillat, meg aztán ketten-hárman is odasodródtak hozzájuk hallgatózni. Na, az már aztán csoportosulás volt.

Attila megrángatta a kabátom ujját; sose fogom megtudni, mit akart mondani, és gondolom, hogy ő is nagy hirtelen elfelejtette a váratlan lövések miatt. Valaki később azt mesélte, gépgyáruval lőttek, és dum-dum golyókat, holott ez nemzetközi törvények szerint tilos. A lövések hangjával egyidőben hullott a nyakunkba egy csomó törmelék, meg kődarabok is; annak a tudálékos tanárképűnek el is tört a szemüvege, vérezni kezdett a homloka, de ebben a pillanatban ő sem törődött vele, mint ahogy az égvilágon senki, mert mindenki azon volt, hogy minél előbb elbújjon valahova.

Egy asszony ijedtében hasra vágta magát, egy másik meg átbukott rajta, és kettejüket majdnem agyontaposták a menekülők. Mindenki hétrét görnyedve futott, amerre látott, kapualjak, üzlethelységek beszögelléseinek fedezékébe. Pedig nem is ránk lőttek, hanem a szemközti sarokra, ahol az a pár ember vitatkozott.

Csak egy szemvillanásra nézhettem oda, mert egy férfi vonszolni kezdett magával, átfogta a vállam, és erőszakkal húzta félre a fejem.

– Nem neked való látvány ez, fiam – mondta, és közben csuklott egyet, azt hittem, rögvest el is hányja magát.

Annyit azért láttam, hogy az épület sarkából jókora darabot kiszakítottak a lövedékek, s

hogy a véres törmelék között ott hever az a négy ember, akik az előbb még vitatkoztak. Hogy milyen állapotban, azt csak később láttam meg. Nem messze tőlük egy másik férfi a fejét fogva nyüszített, és a hirtelen beállott csendben ez a nyüszítés az egész város fájdalomával felért.

A férfi egészen a Duna moziig rángatott, ahol, úgy érezte, biztonságban voltunk. Hál' istennek a két Darvas gyerek is ide futott. Velük mégiscsak jobban éreztem magam, mint azzal az – állandó csuklással és hányingerrel viaskodó – emberrel.

Még vagy tízen húzódtak oda mellénk, és mindenki holtsápadtan, néma csöndben várakozott.

A kenyeret eközben változatlanul sütötték.

Az utcában senki és semmi nem mozdult egy jó darabig. A mozikban láttam ilyen állóképet. Mindenki dermedten várt. Arra, hogy újabb lövések dördüljenek el, vagy arra, hogy vegye már valaki a bátorságot, és mozduljon meg végre. Én is erre vártam, és láttam a két Darvas gyereken, hogy ők is. Mentünk volna már vissza a pékhez, kenyér nélkül egyikünk sem akart hazamenni.

Aztán nagy sokára megmozdult egy középkorú hölgy. Nem hiszem, hogy ő lett volna a legbátrabb, mert a cipész üzletének portálja alól kilépve éppen ellenkező irányban indult el, a Katona József utca felé. A fal mellé lapulva araszolt kapualjról kapualjra, s aztán látva, hogy nem esik bántódása, sietősre fogta lépteit, végül futásnak eredt, de akkor aztán úgy nekilendült, mintha sohasem akarna visszatérni erre a környékre.

Lassacskán másokba is visszatért az élet, voltak, akik a menekülő asszony nyomába eredtek, sokan azonban a pékség felé kezdtek visszazárlingózni.

– Gyerünk – mondta Attila –, menjünk mi is.

– És ha lelőnek? – kérdezte a bátyja kétségbeesetten.

– Nem fognak lelőni. A körút felől állunk sorba.

Az a férfi, aki engem idáig tuszkolt, most felkapta a fejét.

– Miért pont a körút felől, te gyerek?

– Mert a Falk Miksa utcából lőttek, az országház felől.

– Na és?

– Onnan pont arra a sarokra van rálátás, amit telibe trafáltak. Talán még a pékség sarkára is, de a körútra már nincs. Az országház felől egy egész álló nap lövöldözhetnek, oda akkor sem csap be egyetlen golyó sem.

A férfi igen csak összeráncolta a homlokát, nagyon csúnyán nézett Attilára, úgy tűnt, tán még fel is pofozza, amiért ilyen hülyeségeket beszél. De amit mondott, az egyáltalán nem volt hülyeség, és némi töprengés után az a jóember is belátta ezt.

– Okos vagy, te gyerek – mondta.

Azt hittem, Attilának fejébe száll a dicsőség, ő akar most majd irányítani mindent, el is húzódtam mellőle, engem aztán ne vezényeljen, de nem így történt. Attila csak rándított egyet a vállán, ezért is szerettem jobban őt, mint a bátyját, aki az öccse helyett fuvalkodott fel, egyszerre megjött a bátorsága, és nagy magabiztosan indult a pékség felé. Mi meg követtük.

Az oldalbejáró ajtaja változatlanul ki volt támasztva, talán mert odabenn a kemencék mellett nagy meleg lehetett. Nem tudtam megállni, hogy be ne kukkantsak, az az áldott jó kenyérillat úgy vonzott, mint gombostűt a patkómágnés. Csak egy fehérköpenyes nőt láttam, aki kerekeken guruló polcokat tologatott ide-oda, a polcokon meg ott sorakoztak a frissen sült kétkilós veknik. Összefutott a nyál a számban.

– Van már kenyér – mondtam Attilának.

– Miért ne lenne? – vágta rá elbizakodottan, de rögtön alább is adta, mert elhúzta a száját.

– Csak adjanak is!

Most rajtam volt a sor.

– Miért ne adnának? – kérdeztem tőle, s igyekeztem legalább olyan pökhendi lenni, mint amilyen ő volt az imént.

Nem válaszolt.

Az a férfi, aki engem a mozihoz kísért, megint ránk szólt.

– Ne nézzetek oda, fiúk!

Persze hogy odanéztünk mind a hárman.

Csúnya látvány volt. Azt a négy szerencsétlent a saját anyjuk sem ismerte volna fel. Az egyiknek leszakította a golyó a karját, ami ott lógott a falról, mintha a lövedék tapasztotta volna fel. A másíknak eltűnt a feje, a harmadíknak lábái hiányoztak, a negyedíket kettévágta egy telitalát.

A friss kenyér illatával poros törmelék szaga keveredett, meg valami másímlyen szag is, talán a szertefolyt vére, vagy a széttrancsírozott beleké, ezt nem tudom pontosan, egyíket sem szagoltam még azelőtt. De a gyomrom felkavarodott. Azt nem tudom, hogy a szagoktól-e, vagy a borzalmas látványtól, de hogy abban a pillanatban egy falat zsíros kenyér sem csúszott volna le a

torkomon, az holtbiztos. Igyekeztem nem nézni tovább.

Attila példáját többen követték. A sor most a körúton formálódott, és a Nyugati felé növekedett. Mert lövöldözés ide, lövöldözés oda, kenyér mindenkinek kell, és sem a félelem, sem a borzasztó látvány nem tudta elriasztani az embereket. Jóllehet, korábban inukba szállt a bátorságuk, de azért előbb-utóbb mindenki előmerészkedett a fedezékekből, s most legalább annyian álltak sorba, mint a lövöldözés előtt. Az új sor kialakulásánál minden átrendeződött, és én meg a két Darvas gyerek az első tíz közé kerültünk. Biztos voltam benne, hogy nekünk most már jut kenyér, de abban is, ha kezembe kerül, nem fogom letörni a sarkát, ahogy elképzeltem, mert teljesen elment az étvágyam.

Néhány ember az átellenben levő sarkon is ólálkodott már, egészen közel a hullákhoz, mintha segíteni akarnának azon, amin már úgyszemint lehet. Ámbár ismerőseik, barátai is lehettek a cafatokra tépett áldozatok, s most szörnyülködve szemlélték, hogy emberi formája sincs már azoknak, akikkel alig néhány perce még élénk vitát folytattak. A körülöttem állók nem néztek oda, inkább a pékség kirakatüvegén keresztül bámultak a boltba, vagy hátat fordítottak a túlsó saroknak, mintha azt figyelnék, hányan csatlakoznak még a sorhoz.

Aztán egyszer csak kinyílt a pékség ajtaja.

– Az első tíz bejöhet – mondta az ajtóban álló marcona férfi, és szigorúan számolni kezdte a belépőket. Nem volt vita, nem volt veszekedés, hanem az emberekből egyszerre szakadt fel a sóhaj: végre!

Két kenyéret vásárolhatott mindenki.

Egy természetes asszonyosság, akinek egyik karjáról füles kosár lógott, másik kezében meg egy üres szatyrot szorongatott, protestálni kezdett, zavarosan beszélt nagy családjáról, meg rokonokról, látogatókról, mint akinek nagy esküvői vendégseregről kell okvetlenül gondoskodnia, de az ajtónálló pék gyorsan és erélyesen leintette.

– Két kenyér, és punktum. Másoknak is kell, hogy jusson.

Lehet, hogy ez így volt igazságos, én azért sajnáltam a két Darvas gyereket, mert ha két kenyéret odaadnak a társbérlőnek, a maradék kettőt rövid idő alatt felfalja a népes család, estére megint nem lesz kenyérük. Az egyáltalán nem volt biztos, hogy másnap is kinyit a pékség.

Eziránt többen is érdeklődtek, de a pék széttárta karjait, és csak annyit mondott, nem rajtunk múlik. Hogy mégis kin, azt valószínűleg ő sem tudta.

A két kenyéret szorítottuk magunkhoz, a feltámadó hűvös szél ellenében jólesett a mele-

ge, jólesett beszívni az illatát is, meg tapintani a barnára sült, ropogós héját, de főleg azért, nehogy valaki kikapja a kezünkből, mert a kapuk alatt ácsorgó emberek irigy tekintete követett, amerre mentünk. Páran oda is szóltak nekünk, érdeklődtek, hol vettük a kenyeret, s hogy van-e még. Aztán volt, aki meg is kérdezte:

– Eladó a kenyér, fiúk?

A mutter sírva fakadt, amikor megérkeztem, s én azt hittem, örömeben, a kenyerek láttán, de rögtön kiderült, hogy máshonnan fúj a szél.

– Itt volt apád – szipogta. Gyorsan körbe is néztem, hátha még meglátom. Már nem volt sehol. Ez akkor is jó hír, gondoltam, mert ha itt volt, az azt jelenti, hogy már itt van Pesten, és akkor hamar vissza is fog jönni. Nem értettem, miért sírdogál a mutter, még az öcsköst is megszeppentette vele, amikor örülnie kéne, hiszen mielőtt elmentem kenyérért, éppen amiatt sópánkodott, hogy mi lehet a faterral.

– Ha itt volt, akkor nemsokára haza is jön – mondtam magabiztosan és reménykedve, mert a fater nekem is nagyon hiányzott.

A mutterből erre még jobban kitört a sírás.

– Fegyver volt nála, éppen csak beszaladt megmondani, hogy ne várjuk, mert dolga van. Milyen dolga lehet neki fegyverrel?

Nagy nehezen lecsitítottam, meg is nyugodott valamelyest, de a kenyérből nem kért, mondván, hogy ilyenkor ő nem tud enni.

Leszeltem két karéjjal a még meleg vekniből, és megkentem mind a kettőt zsírral. Egyet magamnak, egyet meg az öcskösnek nyújtottam oda, de azt már ráhagytam, szórja meg ő maga cukorral. Mohón haraptam a kenyérből, fenséges lakoma volt az akkor, de ma már nagyon bánom a mohóságomat, meg azt is, hogy egyáltalán elmentem sorba állni.

Jobb lett volna, ha otthon maradok. Ha otthon lettem volna, amikor a fater beállított.

Mert az apám soha többé nem tért haza.